

'Lees het voor, praat erover in de klas'

De Morgen - 27 Jun. 2020
Pagina 3

Welke Nederlandstalige klassiekers doorstaan de tand des tijds? In een opgefriste literaire canon is er alvast geen plaats meer voor Gangreen I Black Venus van Jef Geeraerts. 'Achteraf gezien hebben we in 2015 Gangreen van de toen pas overleden Geeraerts te snel toegevoegd.'

"Een canon moet de waan van de dag buiten de deur houden. Maar hij staat ook niet in steen gebeiteld. Logisch om hem na vijf jaar op te frissen", zegt auteur Erik Vlamincx, voorzitter van de canoncommissie met experts, schrijvers en academici. De meest opvallende beslissing? Waar Gangreen I Black Venus van Jef Geeraerts vijf jaar geleden nog in allerijl aan de canon werd toegevoegd, wordt het boek nu weer geschrapt.

Opvallende timing. De 'Black Lives Matter'-beweging is erin geslaagd het maatschappelijk debat over racisme en kolonialisme met de daarbij horende beeldenstorm op afgietsels van Leopold II hoog op de agenda te zetten. Wie vreest dat de eerbiedwaardige Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde (KANTL) over een nacht ijs is gegaan, dwaalt. De beslissing om het "adembenemend demonisch meesterstuk", zoals Marnix Gijsen het ooit noemde te schrappen, viel eigenlijk een jaar geleden al.

"Achteraf bekeken hebben we in 2015 Gangreen van de toen pas overleden Geeraerts te snel toegevoegd. We hadden ons vergaloppeerd", zegt Vlaeminck. "De Commissie kreeg het steeds moeilijker met dat witte hoofdpersonage dat zwarte vrouwen als seksuele gebruiksvoorwerp hanteert en dat vanuit een uitgesproken macho-positie. Noem het voortschrijdend inzicht." Ook over de literaire kwaliteit rezen er twijfels.

Of er geen ander boek van Geeraerts in aanmerking kwam? "Nee, Gangreen was onbetwist zijn hoogtepunt, een alternatief was er niet. En met een lijst die ook literatuurstimulering op scholen beoogt, begaven we ons met Geeraerts op glad ijs." Volgens commissielid Leen Huet was het pleit snel beslecht: "De vorige keer had men zich te zeer laten ontroeren door de onverwachte dood van Geeraerts, denk ik."

Terwijl velen anderen hem net lauwerden voor zijn zogenaamde paroler, was het onder meer Geert Buelens die in 2019 in een essay voor Knack in 2019 uithaalde naar de cultstatus van het seksistische en racistische boek. "Ook progressieve auteurs tonen zich soms blind voor het racisme in Geeraerts' oeuvre, of erkennen het weliswaar maar wensen er niet zwaar aan te tillen", aldus de auteur en literatuurprofessor.

Problematisch, zeker als je weet dat de canon van de KANTL zich op het onderwijs richt. "In de uitleg van de KANTL om Gangreen I een plek te geven bij de 51 beste boeken uit onze literatuur, lag de nadruk op de vormvernieuwing en de ongebreidelde manier waarop Geeraerts schreef over seks en geweld. De kritiek op het seksisme en het racisme in het boek werd eigenlijk aan de kant geschoven", zegt Buelens.

Noch de vorm, noch de manier waarop Geeraerts maatschappelijke thema's als seks en geweld bespreekt, maken vandaag indruk op zijn studenten. "Integendeel. Als vrij spreken betekent dat je van een hele bevolking een stereotype maakt, wat is daar de waarde van?", stelt Buelens. "Zeker als een oud-koloniaal stereotiep schrijft over een bevolkingsgroep die vandaag nog steeds dagelijks met racisme te maken krijgt."

Het zal Nadia Nsaya, auteur van *Dochter van de dekolonisatie* worst wezen of Gangreen I al dan niet een plaats krijgt in de canon. Zij las het boek zelf voor het eerst toen ze 19 of 20 was en was gechoqueerd. "Ik had toen niemand die het boek voor me kon duiden." Het is maar jaren later, bij de viering van vijftig jaar onafhankelijkheid van Congo, dat Nsaya opnieuw met Geeraerts geconfronteerd werd. "Dat die man toen met een reportage en in praatprogramma's een forum kreeg, tot daaraan toe. Maar wat mij toen mateloos gestoord heeft, is het tekort aan kritische duiding die er telkens bij die man werd gegeven."

De manier waarop we met Jef Geeraerts omgingen in de media, is volgens Nsaya een metafoor voor de manier waarop we zijn omgegaan met ons koloniaal verleden. "We vertellen verhalen vanuit een uniek, eenzijdig, perspectief." Dat betekent niet dat Nsaya gelukkig is met het feit dat standbeelden van Leopold II in kelders belanden en boeken van Geeraerts uit canons verdwijnen.

"Zaken verbergen is makkelijker dan ze te bespreken", zegt Nsaya. Geeraerts geeft ons een inkijk in het brein van een koloniaal en leert ons meer over de tijdgeest en de koloniale structuren. Hoe dachten zulke kolonialen over Congolezen? Hoe gingen ze om met vrouwen? "Gangreen I is een fantastisch uitgangspunt om stereotypering in literatuur en onze samenleving aan te kaarten", zegt Buelens. "Ik zou leerkrachten oproepen het boek voor te lezen in de klas", zegt Nsaya. "Ervaar hoe pijnlijk en misselijkmakend die verhalen zijn. Opnieuw: duid ze, met getuigenissen van vrouwen die aan de andere kant van het verhaal stonden."

Naast Gangreen I verdwenen nog drie titels: het zestiende-eeuwse Geuzenliedboek, *Verzen van Willem Kloos*, *Wolfijzers en schietgeweren* van Richard Minne. In de plaats kwamen *Van de koele meren des doods* (Frederik van Eeden), *Pallietier* (Felix Timmermans) en *Turks fruit* (Jan Wolkers). In de canon worden alleen Nederlandstalige literaire werken opgenomen van minstens 25 jaar oud van overleden auteurs.

Fikry El Azzouzi: 'Jef Geeraerts hoort niet in literaire canon'

DIRK LEYMAN EN FREEK EVERS

Copyright © 2020 De Persgroep Publishing. Alle rechten voorbehouden